

kunde holde. Men en hel Flok danske Karle var saa ivrige, at de sprang hen og tog nogle af de Heste, som gik og græssede i Skoven, og satte af Sted efter Fjenderne — og de Gaardmænd, der var Hostenes Ejere, ventede vel næppe at se deres Heste igen.

Ja, det var i ældgamle Tider, nu gaar det jo mere fredeligt til; nu er det en Sygekasse, der holder Festen, lader afholde Taler o. s. v., og som faar Overskudet.

Undersøgelser af gamle Gaarde og Huse i Midtsjælland.

Blandt de historiske Minder, som findes spredt over hele Landet, og som har deres Oprindelse i de mest forskellige Tidsaldre, indtager vore Bøndergaarde en ikke helt ubetydelig Plads, og dog har de, maaske navnlig her paa Sjælland, ført en ret upaaagtet Tilværelse.

De sjællandske Gaarde har ganske vist heller ikke det karakteristiske og yndefulde Ydre, saaledes som for Eksempel er Tilfældet med de fynske eller østjyske Gaarde, selvom de i malerisk Henseende frembyder meget ejendommeligt og smukt. Maaske har netop denne Mangel paa at kunne gøre sig gældende i arkitektonisk Henseende været en af de væsentligste Grunde til, at de tidligere er blevne forbigaaet af Forskningen.

Smalle, lave og tilsyneladende uanselige og ubetydelige har disse Bygninger altid præsenteret sig, og dog har man alligevel ondt ved at tænke sig et sjællandsk Landskab dem foruden, ja, de har endog hævdet deres Plads i dette uden paa nogen

Maade at trænge sig paa og gøre sig stærkt gældende, tværtimod, stiltfærdigt er de gledet ind i det landskabelige Billøde, som de i saa høj Grad bidrager til at særpræge og gøre netop typisk dansk.

Sent har man faaet Øje op for, at disse Bygninger frembød noget mere, der kunde paakræve Interesse end det rent maleriske, idet man, indtil for ikke saa ret mange Aar siden, havde den Opfattelse, at Byggeskikken i de danske Bøndergaardde var af en forholdsvis sen Oprindelse, meget senere end den skandinaviske (norke og svenske) og den saksiske, og, saa man paa Konstruktionerne, regnedes da Tømmerkonstruktionen i de danske Bindingsværksgaarde heller ikke for noget særligt.

Imidlertid kommer man, netop ved at studere disse Konstruktioner, ind paa, at den sammenbyggede flerlængede danske Gaard kan føres ret langt tilbage i Tiden, ja endog saa langt tilbage, at den sikkert har eksisteret ved Middelalderens Slutning — muligt før denne Tid.

Undersøger man Gaardenes Grundplaner vil man i disses forskellige Rum træffe paa Ordninger og Fordelinger med tilhørende Benævnelser, der leder ligesaa langt tilbage i Tiden som Konstruktionerne. Herved faar Studiet af Gaardene en større Interesse, og for at man ret kan drage Slutninger, maa der fremskaffes en hel Række Iagttagelser af de nuværende gamle Gaarde, jo flere Eksempler, jo bedre.

Men her kommer man til Knudepunktet. Intet Steds herhjemme har Udviklingen og det stærke Opsving af Landbruget i de sidste halvhundredde Aar fareet haardere frem over for disse gamle Bygninger end netop her paa Sjælland.

Den større Udnyttelse af Jorden, Indførelsen af Maskiner har medført, at Pladsen i de gamle Længer blev for lille. Dette i Forbindelse med en ikke altid lige omhyggelig Vedligeholdelse af Bygningerne gjorde, at de maatte vige Pladsen for nye og, til de større Krav, mere tidssvarende Bygninger, for største Delen opført af andre Materialier end de traditionelle gamle, hvilket vel tildels hænger sammen med, at den brændte Mursten blev nemmere at erhverve og Egetømmeret i vore Skove sjældnere, ligesom at Halmen blev mindre anvendelig til Straatage ved Anvendelse af Maskiner til Tærskningen. Endvidere bidrager vel ogsaa Straatagenes større Brandfare og deraf følgende højere Assurance til deres Forsvinden.

At man imidlertid maa følge Kravene til nyere Bygninger, bygget efter Nutidens Behov, er en Selvfølge, men med hver gammel Bygning, der forsvinder, gaar der ogsaa noget tabt for vor kulturhistoriske Forskning, og da der altsaa ved disse gamle Bygninger er den Brøst, at de sjældent eller aldrig er undersøgte, opmaalte og fotograferede, saaledes at de paa denne Maade ere bevarede for Eftertiden, vilde jeg gerne her slaa til Lyd for, at der vækkes mere Interesse for disse gamle Bygninger, hvoraf der ikke er ret mange tilbage hist og her i Sognebyerne. Udskiftningen, der foregik i Slutningen af 1700-Tallet, medførte, at en stor Del blev nedrevet og udflyttede, og de resterende trues, som ovenfor nævnt, stærkt af Udviklingen indenfor Landbruget.

Samtidig vil jeg henlede Opmærksomheden paa, at gamle Skiftedokumenter og — ikke mindst. — Overleveringsforretninger, hvoraf som Regel en skriftlig Genpart var vedhæftet de gamle Fastebreve,

vil kunne give udmærkede Oplysninger med Hensyn til de gamle Gaardes oprindelige Grundplaner og navnlig der, hvor en gammel Længe i det Indre maatte være ombygget i Tidens Løb.

Endvidere findes der sikkert gamle Haandværkere og Mænd, som i deres unge Dage har været med til at bygge Gaarde, og som kan meddele adskilligt om, hvorledes man byggede dem, samt gamle Ord og Benævnelser, som de vil tage med sig, naar de en Gang falder bort, hvis ikke de kan blive optegnede forinden.

Om alle disse Ting henvender jeg mig derfor her til Medlemmerne af „Historisk Samfund for Sorø Amt“ og opfordrer herved til Støtte med Bidrag, hvad enten det blot er en kortfattet Notits om et eller andet gammelt Hus, en gammel Mands Erindringer om nævnte Emne, et gammelt Dokument eller en Meddelelse om, hvor saadanne gamle Gaarde maatte findes, og — ikke mindst — en rettidig Meddelelse om en forestaaende Nedrivning af en saadan gammel Gaard.

Oplysninger vil blive modtaget med Taknemmelighed af undertegnede, og da det saa at sige er en national Sag haaber jeg, at der maatte vindes Tilslutning hertil og anmoder alle, der maatte interessere sig for Sagen, om en hjælpende Haand inden det maatte være for sent og de gamle Minde og Bygninger forsvundne.

Sorø, i Februar 1916.

H. Zangenberg.